

DYDAKTYCZNA FUNKCJA BIBLIOTEKI UMCS

Biblioteka jest instytucją kształcąca i wychowującą swych czytelników. Szczególnie księgozbiór o charakterze uniwersalnym, a takim przecież dysponuje Biblioteka Główna UMCS, ma duże znaczenie pedagogiczne. Pozwala on studentom nie tylko pogłębić studia kierunkowe, lecz także uzupełnić wykształcenie przez zetknięcie się z ogromem różnorodnego piśmiennictwa — autorów, tytułów, zagadnień, które mogą zwrócić ich uwagę i zafascynować. Dzięki bibliotecznym zasobom absolwenci mogą wynieść z uczelni macierzystej nie tylko dobrą znajomość zawodu, ale także szerokie zainteresowania, urobiony światopogląd, gruntowną znajomość piśmiennictwa oraz umiejętność szybkiego odnajdywania potrzebnych informacji.

Kształcące znaczenie ma przede wszystkim sama książka, która jest podstawowym nośnikiem wiedzy i określonych treści ideowych. Elementy pedagogiczne tkwią w całej wszechstronnej i złożonej funkcji biblioteki, będącej ważnym ogniwiem, usprawniającym proces nauczania i wychowywania studentów, przez dostarczanie im książek, podręczników, czasopism, rozmaitych materiałów pomocniczych oraz przez wprowadzenie ich w technikę samodzielnej pracy naukowej. Racjonalne gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie podstawowych zbiorów bibliotecznych stanowi wystarczającą podstawę do integracji funkcji biblioteki z procesem dydaktycznym uczelni.

Oprócz funkcji informacyjnych w zakresie zasobów bibliotecznych, ważne zadania dydaktyczne spełniają katalogi, zwłaszcza rzeczowe. Orientują one czytelników w zawartości zbiorów oraz wprowadzają w problemy systematyki nauki i piśmiennictwa, pogłębiając ich zainteresowania, budzą podziw i szacunek dla wielkiego twórczego wysiłku pokoleń.

Znaczny potencjał dydaktyczny zawiera skomplikowany proces konsumpcji książki czy czytelnictwo, które jest jedną z form uczestnictwa kulturalnego i sprzyja aktywizacji intelektualnej. Duże znaczenie wychowawcze ma na przykład swobodny kontakt z książką przy dobrze zorganizowanym wolnym dostępie do półek bibliotecznych i właściwie dobranych księgozbiórach podręcznych, systematyczne i umiejętne korzystanie ze źródeł informacji naukowej i bibliograficznej. Tym samym celom służą odpowiednio redagowane wystawy okolicznościowe i tematyczne, pokazy cenniejszych lub najnowszych wydawnictw, różnego rodzaju publikacje informacyjne, drukowane przewodniki biblioteczne, rozmaite plakaty, przejrzyste i odpowiednio rozmieszczone wskazówki regulami-

nowe, które są stałą i powszechną formą wychowującego oddziaływania biblioteki na swych czytelników.

Wszystko to podnosi ogólny poziom intelektualny i naukowy czytelnika, wdrażając i przyzwyczajając go do samodzielnych poszukiwań naukowych, dopinguje do systematycznego pogłębiania i rozszerzania zdobywanej wiedzy. Staje się on wówczas stałym bywalcem biblioteki, która stanowi dla niego nie tylko nieodzowną pomoc dydaktyczną i naukową, ale także ważny ośrodek kultury umysłowej. Nie bez racji mówi się, że frekwencja pracowników nauki, studentów, a także ludzi spoza środowiska uczelnianego stanowi zewnętrzną oznakę sprawności zorganizowanego przez bibliotekę uniwersytecką warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej.

Niezależnie od wychowawczego znaczenia księgozbioru oraz pedagogicznego charakteru całej działalności usługowej, Biblioteka UMCS prowadzi bezpośrednią akcję dydaktyczną, polegającą na organizowaniu różnych form szkolenia w zakresie bibliotekarstwa, bibliografii i informacji dla czytelników i własnego personelu. Planowanie i organizowanie działalności dydaktycznej skupione zostało w zasadzie w oddzielnej agendzie — w Oddziale Prac Naukowych i Dydaktycznych, który z roku na rok udoskonala swoje metody pracy i poszerza zakres działania.

Największe znacznie ma kształcenie młodzieży akademickiej w technice pracy bibliotecznej i umysłowej. Wykłady dają bowiem studentom konkretną wiedzę i orientację w problematyce naukowej; ćwiczenia, seminaria uczą ich metody pracy naukowej i stosowania jej w praktyce zawodowej. W programach kształcenia młodzieży akademickiej brak jest miejsca na zajęcia, które uczyłyby studentów racjonalnego korzystania z aparatu naukowego, wyszukiwania potrzebnych materiałów, umiejętności ekonomicznego czytania dzieł naukowych, a jest to przecież niebagatelny element studiów i samodzielnej pracy naukowej. Dotychczasowe obserwacje wykazują, że większa część studentów, zwłaszcza pierwszego roku, potrafi posługiwać się jedynie prostą formą podręcznika, natomiast nie umie ocenić książki pod kątem lektury selektywnej, kompletnej albo syntetycznej, nie umie posługiwać się bibliografią. Młodzież w szkołach średnich korzysta przeważnie z niewielkich bibliotek, które prowadzą bardzo uproszczone sposoby opracowywania i wypożyczania książek. Z tej prostej przyczyny studenci pierwszego roku na ogół nie umieją korzystać ze skomplikowanego aparatu naukowego biblioteki uniwersyteckiej, nie potrafią posługiwać się katalogami alfabetycznymi i rzeczowymi, nie rozumieją ich skrótów i symboliki, nie wiedzą, jak wypełniać rewersy, nie znają zasad korzystania z czytelni i wypożyczalni, po raz pierwszy stykają się z takimi agendami jak wypożyczalnia międzybiblioteczna i pracownia

reprograficzna. Ogromną więc rolę w zakresie edukacji bibliotecznej studentów ma do spełnienia biblioteka naukowa.

Dla studentów pierwszego roku organizuje się przysposobienie biblioteczne w zakresie korzystania ze zbiorów bibliotecznych i prowadzenia poszukiwań bibliograficznych. Akcja ta prowadzona od wielu lat, przybrała z czasem charakter systematycznych, obowiązkowych zajęć. Na ich program składają się krótkie pogadanki, zapoznające z biblioteką, jej zbiorami, metodą poszukiwań katalogowych, racjonalnym korzystaniem z materiałów oraz ćwiczenia praktyczne, polegające głównie na poprawnym wypełnianiu rewersów oraz poszukiwaniach katalogowych. Wykłady i ćwiczenia są prowadzone w zasadzie w grupach nie większych niż 25 osób. Dla każdej grupy przewidziana jest jedna godzina wykładu oraz jedna godzina ćwiczeń. W miarę rozwoju uczelni i wzrostu liczby studentów pierwszych lat studiów powiększa się również liczba szkolonych osób. I tak w r. 1977 akcją przysposobienia bibliotecznego objęto 1509 studentów, zaś w następnym — 1538. Na ogół uzyskuje się stuprocentową obecność na zajęciach dzięki dobrej i sprawnej organizacji oraz obowiązkowemu wpisowi zajęć do indeksów studenckich. Dzięki tak zorganizowanej, wyteżonej pracy przysposobienie biblioteczne przynosi poważne rezultaty i daje spore korzyści młodzieży akademickiej. Studenci, którzy przez nie przeszli, znacznie lepiej dają sobie radę w bibliotece, szybciej trafiają do potrzebnych materiałów i stają się aktywnymi czytelnikami bibliotecznymi.

Sprawą niezwykle istotną dla młodzieży akademickiej wyższych lat studiów jest przygotowanie do samodzielnego i umiejętnego korzystania z wszelkich dostępnych źródeł informacji, z ogromnego polskiego i zagranicznego dorobku bibliograficznego, posługiwania się dokumentacją naukową, poznawania metod poszukiwania literatury, opracowywania zestawów piśmiennictwa. Wiedza i umiejętności w tym zakresie mają podstawowe znaczenie dla studentów przy pisaniu prac dyplomowych oraz w późniejszej działalności zawodowej, stanowią istotny element procesu kształcenia ustawicznego. Ogromny rozwój nauki i techniki, obfitość informacji powoduje, że zasób wiedzy wyniesionej z uniwersytetu wystarcza absolwentowi zaledwie na kilka lat po uzyskaniu dyplomu. W zmieniającym się każdego dnia świecie młody specjalista traci kwalifikacje szybko, jeśli nie umie albo nie chce uzupełniać, modernizować swych wiadomości za pomocą specjalistycznej lektury. Stąd przed uczelniami i ich bibliotekami stoi pilna konieczność instruktażu bibliograficznego swoich czytelników z myślą o przyszłości.

Aktualnym staje się problem wprowadzenia do programów nauczania obowiązkowych zajęć mających na celu pogłębienie bibliograficznej wiedzy.

Nie mniej ważnym zagadnieniem jest organizowanie przysobienia bibliotecznego i bibliograficznego dla studentów zaocznych. Mają oni mniej wykładów i ćwiczeń, a co za tym idzie, znacznie ograniczony kontakt z pracownikami naukowymi. Są więc zdani na siebie i pracę z książką w bibliotece. Zajęcia dydaktyczne dla kształcących się zaocznie byłyby bardzo wskazane.

Od kilkunastu lat organizuje się w bibliotece praktyki wakacyjne, stanowiące uzupełnienie zajęć dydaktycznych. Zapotrzebowanie na te usługi jest bardzo duże. Każdego roku praktykę odbywa ponad 50 osób. Były jednak lata, kiedy liczba praktykujących była większa, np. w r. 1976 zaistniała konieczność przyjęcia na praktykę 106 osób. Najbardziej cenione i racjonalne są praktyki studentów stacjonarnych i zaocznych instytutów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Dają one satysfakcję nie tylko studentom ale i organizatorom, są źródłem obopólnych korzyści, konfrontacją teorii z praktyką. Biblioteka UMCS współpracuje w tym zakresie z uniwersytetami: Jagiellońskim, Łódzkim, Warszawskim, Śląskim, A. Mickiewicza w Poznaniu, UMK w Toruniu, B. Bieruta we Wrocławiu oraz wyższymi szkołami pedagogicznymi: w Kielcach, Olsztynie i Zielonej Górze. Przyszli bibliotekarze, obok wykonywania zajęć praktycznych w poszczególnych oddziałach, korzystają zazwyczaj z wielu imprez rozrywkowych i kulturalnych. Mają okazję poznania publicznych i naukowych bibliotek m. Lublina, zwiedzają turystyczne miejscowości regionu: Nałęczów, Puławy, Kazimierz i Zamość.

Praktyki wakacyjne w bibliotece odbywają często studenci historii i polonistyki Wydziału Humanistycznego UMCS. Organizowane są dla nich zajęcia wstępne, mające na celu dokładne poznanie historii i organizacji biblioteki, po czym skierowuje się ich do poszczególnych agend.

Kilkuletnią tradycję mają praktyki dyplomowe studentów Wydziału Ekonomicznego UMCS i jego filii w Rzeszowie. Do biblioteki kierowani są studenci piszący prace magisterskie z historii gospodarczej i historii myśli ekonomicznej. Głównym celem ich praktyki jest zebranie bibliografii, przestudiowanie literatury oraz sporządzenie notatek. Ułatwiają to zadanie pokazy bibliografii ogólnych i specjalnych, krajowych i zagranicznych połączone z prelekcją i ćwiczeniami, które przeprowadza opiekun praktyk.

Warto wspomnieć, że w charakterze praktykantów przebywają też czasem w bibliotece uczniowie szkół średnich, np. w 1978 r. miesięczne staże odbyła dwukrotnie w czerwcu i we wrześniu sześciuosobowa grupa uczniów z Policealnego Studium Zawodowego im. A. i J. Vetterów w Lublinie.

Obok szkolenia bibliotecznego i bibliograficznego studentów biblioteka ma obowiązek dokształcania kadry własnych pracowników. Już od 1954 r. prowadzi się systematycznie prelekcje, zebrania dyskusyjne, spe-

specjalistyczne kursy oraz praktyki wewnątrzbiblioteczne. Największym powodzeniem cieszą się organizowane w każdy poniedziałek tygodnia dla wszystkich pracowników prelekcje z dziedziny wiedzy o książce. W ramach tej akcji wysoko kwalifikowani pracownicy biblioteki wygłaszają każdego roku 30 specjalistycznych wykładów. Niezależnie od tego na poniedziałkowe prelekcje szkoleniowe zapraszani są samodzielni pracownicy nauki z UMCS oraz wybitni teoretycy nauki o książce z innych bibliotek naukowych w kraju.

Dla najmłodszych pracowników biblioteki organizowane były już parokrotnie kursy biblioteczne i egzaminy, stanowiące kontrolę osiągniętych wyników. Przez parę lat prowadzono lektorat języka rosyjskiego i francuskiego.

Wymiernym sprawdzianem wiedzy jest w bibliotekarstwie polskim państwowy egzamin na bibliotekarza dyplomowanego. Pracownicy biblioteki przystępują do tego ważnego egzaminu uzyskując pomyślne wyniki. Tak więc liczba bibliotekarzy dyplomowanych, nieocenionych w bibliotece ze względu na wzrastające potrzeby działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej w zakresie nauki o książce, mimo odczuwalnych ubytków w tej grupie z powodu przechodzenia na emeryturę, nie zmniejsza się ale utrzymuje na tym samym poziomie 12 osób. Jedna osoba uzyskała stopień doktora w zakresie nauki o książce.

Dużym powodzeniem cieszy się Podyplomowe Studium Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Poznańskiego, stwarzające możliwości podwyższenia kwalifikacji bibliotekarskich do poziomu akademickiego. Ukończyło je dotychczas 5 osób, dalsze 4 kontynuuje naukę. Nie mniejszą popularnością cieszą się studia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej Wydziału Humanistycznego UMCS. Każdego roku kieruje się na nie pewną liczbę osób. Wprawdzie tytuł magistra bibliotekoznawstwa uzyskały dotychczas 2 osoby, ale dalszych 21 pracowników studiuje na tym kierunku z różnym stopniem zaawansowania. Kilka osób podjęło naukę na Wydziale Prawa i Administracji UMCS, względnie w szkołach średnich. Dwumiesięczny kurs w Instytucie Podwyższania Kwalifikacji Pracowników Informacji w Moskwie ukończyło dotychczas 4 pracowników.

Duże znaczenie kształcące mają staże międzybiblioteczne a także wycieczki organizowane do innych bibliotek oraz wyjazdy bibliotekarzy na różne zjazdy i konferencje.

W 1973 r. uczyniono w Polsce poważny krok naprzód w zakresie rozwoju studiów bibliotekoznawczych i informacji naukowej na poziomie wyższym. Przy wielu uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych uruchomiono najpierw zaoczne a następnie stacjonarne studia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Również w Lublinie w 1974 r. na Wydziale Humanistycznym UMCS, początkowo przy Instytucie Filologii Pol-

skiej a potem przy Instytucie Historii, zorganizowano studia bibliotekoznawcze najpierw zaoczne a w parę lat później stacjonarne. Organizatorami tych studiów w Lublinie byli pracownicy Biblioteki Głównej UMCS. Również na początku wykłady i ćwiczenia odbywały się w pomieszczeniach biblioteki. W pierwszych latach wszystkie zajęcia kierunkowe prowadzone były przez bibliotekarzy dyplomowanych. Również obecnie dydaktyka na studium bibliotekoznawczym w poważnym stopniu absorbuje jej pracowników. Biblioteka współdziała w zaopatrzeniu studiów bibliotekoznawczych w odpowiednie pomoce dydaktyczno-naukowe. Istniejący księgozbiór bibliologiczny, liczący ok. 4000 wol., jest intensywnie wykorzystywany przez studentów.

Oprócz zajęć na studiach bibliotekoznawczych pracownicy Biblioteki Głównej prowadzą specjalistyczne zajęcia dydaktyczne na wydziałach: prawa, humanistycznym, pedagogiki i psychologii.

Biblioteka oddziałuje również na środowisko pozauczelniane. Bibliotekarze UMCS wygłaszają odczyty popularyzujące książkę i bibliotekę na imprezach ogólnomiejskich, na spotkaniach organizowanych przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Lubelskie Towarzystwo Miłośników Książki oraz Związek Księgarzy Polskich.

Nie można też pominąć pomocy dydaktycznej udzielonej Wydziałowi Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Zamościu w zakresie kształcenia bibliotekarzy. Mimo znacznej odległości (100 km) przez parę lat bibliotekarze UMCS dojeżdżali na zajęcia z bibliotekoznawstwa do Józefowa k. Biłgoraja i do Zamościa. Ponadto pracownicy biblioteki współpracują od lat z IKNiBO w Lublinie, przeprowadzając zajęcia bibliograficzne dla nauczycieli.

Już z tego pobieżnego przeglądu wynika, że dydaktyczna funkcja biblioteki dla uczelni i dla środowiska jest znaczna, i że z każdym rokiem przybiera większe rozmiary. Biblioteka staje się ważnym ogniwem usprawniającym proces nauczania przez dostarczanie studentom podręczników, lektury, czasopism i innych materiałów pomocniczych. Wielkie znaczenie dla czytelników ma wprowadzanie ich w technikę samodzielnej pracy. Wykształcone przez okres studiów nawyki obcowania z książką powodują, że absolwent po przejściu do pracy nie traci kontaktu z biblioteką.